

ՃԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԴԻՈՆԻՍԻՈՍ ԹՐԱԿԱՑՈՒ
ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

ԳԱՌՆԻԿ ԱՆԱՆՅԱՆ

Քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելը նոր աստիճան է նշանավորում Քրիստոսի վարդապետության տարածման գործում: Նվիրյալների ինքնագործունեություն լինելուց այն վերածում է պետության կողմից հովանավորվող քաղաքականության: Զինավարչական միջոցները զուգակցվում են հմտորեն կազմակերպվող քաղաքական դործունեությանը: Անհամեմատ մեծանում է խոսքի նշանակությունը: Անցած ճանապարհի բոլոր ձեռքբերումները ընդհանրացնող Գրիգոր Տաթևացին հատուկ ընդգծում է Վարդան Վարդապետի (XIII դար) նշանավոր միտքը. «Մարդս երրորդութեամբ է կատարեալ. Հոգևով և մարմնով և բանիւ. և եթէ մինն պակասիցէ՝ անկատար է մարդն»¹:

Այս պայմաններում նոր վարդապետության քարոզիչները, բնականաբար, դիմում են պերճախոսության ավանդներին: Հոգևոր գլորոցներում այն պարտադիր առարկա էր: Կար մի պատճառ ևս. քրմերը փայլուն հռետորներ էին, առանց խոսքի համակարգված հմտություններին տիրապետելու, նրանց դեմ անհնար կլինեի պայքարել: Արդեն V դարում մեզանում մշակվել էր քարոզչության, ասել է թե՛ Հրապարակային խոսքի վերաբերյալ ամբողջական մի տեսություն, որն ամուր հենվում էր հունական ճարտասանական արվեստի ավանդույթներին՝ մոռացության չտալով Հայրենի պերճախոսության ձեռքբերումները, ինքնության կնիք դնելով ուսուցիչներից սովորածին:

Այս առումով ուշագրավ են Դիոնիսիոս Թրակացու քերականության թարգմանությունը և նրա հայկական մեկնությունները:

Հների ըմբռնմամբ քերականությունը գիտություն էր խոսքի մասին ընդհանրապես, որ ներառում էր ոչ միայն լեզվի կառուցվածքի վերաբերյալ ուսմունքը, այլև ճարտասանության ինչ-ինչ հատկանիշներ, քննադատությունը, բնադրի տարաբնույթ քննությունը, ժամանակակից իմաստով բանասիրությունը: Ակզբնապես այն կոչված էր գրավոր և բանավոր խոսքի հմտություններ դաստիարակելուն: «Քերականութիւն է հմտութիւն որք ի քերդողաց եւ ի շարադրաց իբրու բազում անդամ ասացելոց»², – վկայում է Դավիթ Քերականը: «Քերդողաց»-ը ներառում է «հմերական» (գեղարվեստական) դործերը, իսկ «շարադրութիւն կոչէ զպատմութիւնս հրէից և հեթանոսաց զհին և զնոր, իսկ առ մեզ Մովսէսի և մարգարէիցն և

1 Գ Ր Ի Գ Ո Ր Տ ա թ և ա ց ի. Գիրք Հարցմանց. Երուսաղեմ, 1993, էջ 271:

2 Արուեստ Դիոնիսեայ Քերականի և Հայ մեկնութիւնք նորին (ի լոյս էած եւ քնին արկ Ն. Ադոնց). Պետրոգրադ, 1915, էջ 83:

որք յետ Քրիստոսի»³: Ուշադրավ է, որ «րանաւորական վարժից» Համար օգտագործվել են նաև «գլխատմութիւնս հրէից և հեթանոսաց զհին և դէոր»:

Հին աշխարհի նշանավոր քերականներից է Դիոնիսիոս Թրակացին (170-90): Նրա «Արուեստ Դիոնիսիայ Քերականի» գործը մեզանում թարգմանվել է⁴ V դարում և երկար ժամանակ ընդունված է եղել իբրև քերականության և ճարտասանության դասագիրք: Թե որքան մեծ է եղել նրա նշանակությունը մեր դարոցների համար, հատաապում է այն տեական հետաքրքրությունը, որ հայ մեկնիչները ցույցարկել են նրա հանդեպ:

Թրակացու գործը ավելի քերականություն է, քան ճարտասանություն (որի պատճառով զգացվել է անհրաժեշտությունը «Դիք պիտոյից»-ի, Թեոնի «Յաղագս ճարտասանական կրթութեանց»-ի և «որ ինչ միանդամ այսմ հեանին»): Նրանում արծարծվում են նաև հռետորական արվեստի հարցեր: Ուստի այս գրքի թարգմանությունը մեզանում խթանել է ոչ միայն քերականական մաքի, այլև ճարտասանության, արվեստի տեսությունների գարդացումը:

Քերականության ուսուցումը ինքնանպատակ չէր: Այն կոչված էր ուսանողին խոսքի հմտություններ հաղորդելու նպատակին: Այդ միտքը շատ պատկերավոր է ներկայացնում Մագիստրոսը: Քերականությունը արթնացնում է գրավոր խոսքի մեջ ննջած գեղեցկությունները. այգպես քուրայում ոսկին է մաքրվում՝ դառնալով «հրատեսակ»: Խոսքի իմաստարին և արտաքին կարևոր համարվող հատկանիշներին տիրապետող կոչվում էր քերթող: «Քերթող է, որ դասունս գիտէ բանին եւ ճանաչէ զդէմս խաւսիցն, զոր ինքն տեղեակ է լեղուին», - վկայում է Մովսես քերականը⁵:

Թրակացին քերականությունը վեց մասի է բաժանում՝ առանձնապես կարևորելով վեցերորդ մասը. «Դատումն քերդածաց»-ը դիտում է իբրև «յաւագոյն...յամենեցունց որք ներ արհեստիս են»:

Հայ մեկնիչներից Դավիթը, որ բանասերների պնդմամբ Անհաղթն է, իմացությունն այն դեպքում է համարում «կատարեալ», երբ ներառում է հիշյալ մասերի բոլոր առանձնահատկությունները: Մովսես քերականն ավելի պատկերավոր է արտահայտվում՝ ով քերականության վեց մասերին չի տիրապետում հավասար հմտությամբ, «մասնական ծովագնաց է բանին և ոչ անդնդական խորոցն դիտակ»: Նա հատուկ ընդգծում է, թե յուրացման համար ոչ մի նշանակություն չունի՝ սկզբից սկսելով վերջին կհասնես, թե՛ հակառակը. «Սոյնդունակ և ըստ մասին կատարումն, թեպէտ ի

3 Նույն տեղում, էջ 160:

4 Ակադեմիկոս Գ. Ջահուկյանի Համոզիչ քննությամբ Թրակացու բնագրի և թարգմանության տարբերությունները պայմանավորված են «թարգմանչի Հայացքների» տարբերությամբ «Հեղինակի Հայացքներից» (Գ. Ջ ա հ ու կ յ ա ն. Քերականական և ուղղագրական աշխատությունները Հին և միջնադարյան Հայաստանում. Երեան, 1954, էջ 10): Հանգամանորեն ներկայացվում են այդ տարբերությունները շատ կարևոր եզրակացությամբ, թե «Հայերը հույների նվաճումների համեմատ մի քայլ առաջ են շարժվում», ասենք՝ Հնչյունների դասակարգման և այլ խնդիրներում (նույն տեղում, էջ 71): Մյուս կարևոր ընդհանրացումն այն է, թե «Թրակացու մեկնիչների սերունդը մեկնում է ոչ թե հունարեն բնագիրը, այլ նրա հայերեն թարգմանությունը, իսկ այդ երկուսը բավական տարբեր բաներ են», ուստի և նրանց անվանում են «Թրակացու քերականության թարգմանություն մեկնիչներ» (նույն տեղում, էջ 49):

5 Արուեստ Դիոնիսիայ Քերականի..., էջ 159:

քերականութենէ սկիզբն առնելով ով առաջնորդէ մինչեւ ի վերջին մասն, եւ կամ ի վերջի մասնէն մինչեւ ի գլխաւորագոյն սկիզբն յորում ըսա առավել քաջայայտութեան եւ ծանաւթ կացուցանելոյ զառաջարկեալսն յոդացն ընաանենայ եւ աւգաակարի»⁶:

Ոչ այնքան քերականության սահմանումը, որքան նրա բաղկացուցիչ մասերի քննությունը բացահայտում են հոետորական խոսքին, քարոզին ներկայացվող պահանջներ: Դժվար չէ նկատել, որ քերականությունը կազմող վեց «մասունք»-ից մի քանիսը անմիջապէս առնչվում են ճարտասանությանը: Առաջին մասը վերծանությունն է՝ «ներկուռ ըստ առողանութեան»: «Բառք քերականին» ցանկում վերծանությունը որպէս ընթերցանություն է բացատրված: Ուշ շրջանում ստեղծված բառգիրքը, անշուշտ, ավանդությունն է արձանագրում: Եթե նկատի ունենանք «ներկուռ»-ի մեկնությունը Հայկազյան բառարանում՝ «կիրթ, քաջ, կրթեալ... ներհուն, հմուտ աղեկ վարժած սորված» (հ. II, էջ 419), հասկանալի կդառնա, որ սա լիովին ճարտասանության ոլորտ է: Հիշենք, որ նոր վարդապետության տարածման արարողությունը քարոզին զուգակցում էր Աստվածաշնչից կամ կրոնական այլ գրքերից համապատասխան հատվածների ընթերցումը (մինչև գրերի գյուտը՝ նաև ընթերցածի թարգմանություն): Այնքան մեծ նշանակութուն է տրվել ընթերցանությանը, որ առանձին աստիճան է սահմանվել՝ «ընթերցող յեկեղեցուջ որպէս դպիր»: Վերծանությամբ սկսելու պարագան շատ պատկերավոր ներկայացնում է Դավիթ Քերականը՝ «զմուտ դրան ի քաղաք իմաստութեան»: Պատկերը պատկեր, բայց բուն բացատրությունը ի հայտ է բերում հոետորական խոսքի համար գեղարվեստական գրականությանը հատկացվող դերի ըմբռնումը և՛ անցալում, և՛ հայ քերականի կողմից. թե ինչու նախ «քերգողաց» և ապա «շարագրաց» պետք է դիմել, ունի երկու բացատրություն՝ «ամենայն արուեստաւոր գիւրն կամի յարգուն ցուցանել», այնուհետև՝ «նախադուռն իսկ եւ սկիզբն բանաւոր արուեստիս գիւրեացն ասեն լինել քերգողքն»⁷: Ամեն ոք ձգտում է իր արվեստը հարգանքի արժանացնել, ընդունելի դարձնել, տպավորություն գործել, դրա համար էլ ճարտասանը քերգողությունից է սկսում: Սա, ինքնին, գեղարվեստական ստեղծագործության բարձր արժեքավորում է: Բացի այդ՝ քերգողությամբ պետք է սկսել, որովհետև «բանաւոր արուեստի» սկիզբը քերգողները դրեցին: Կա մի էական առանձնահատկություն ևս, որով պայմանավորված է վերծանությունը նախադասելը. գրավոր խոսքի «անվթար յառաջբերութիւն»-ը «գարթուցէ զլսաւղսն և ապա ընդ միմեանս շաղկապին»: «Քերդացած» (գեղարվեստական ստեղծագործություններ) և գրավոր խոսքի այլ տեսակների («շարագրաց») ներկուռ «վերծանութեան» համար նշանավոր քերականն ինքը որոշակի կանոններ է նշում. «Եւ վերծանելի է ըստ ենթադատութեան, ըստ առողանութեան, ըստ տրոհութեան»⁸: Ենթադատությունը, որ խոսքի բովանդակությանը համապատասխան ձայնի և «ճահաւոր» (պատշաճ, հարմար, արժանավոր) շարժումների կիրառումն է, մեծացնում է խոսքի «գաւրութիւնը»,

6 Նույն տեղում, էջ 81–82:

7 Նույն տեղում, էջ 87:

8 Նույն տեղում, էջ 2:

առողջանությունը բարձրացնում է խոսքի «արուեստն», իսկ «ի տրոհուածութեանէն զպարունակ միտսն տեսանեմք»: Բնական է, երբ իր հեղինակին հետեւելով՝ հայ քերականը ես նշանակութիւն է տալիս կետադրությունը, ավելի ճիշտ՝ արոհությանը, «որ զատէ և ընտրէ զբան ի բանէ»: Ավելի ուշ Վարդան Արևելցին ատար կետից բաղկացած համակարգ պետք է մշակելը կետագրության գործածության վերաբերյալ⁹:

Ակադեմիկոս Գ. Զահուկյանը հետագա քերականներից հիշում է Մամրե Վերձանողին, որը առողջանության նոր տերմիններ է օգտագործում՝ թավ, սոսկ: Վերձանութիւնն, ուրեմն, ըստ առողջանության կանոնների գեղարվեստական կամ այլ բնույթի բնագրի ընթերցումն է, որն ուղեկցվել է «ճահաւոր» շարժումներով: Գեղարվեստական յուրաքանչյուր ստեղծագործութիւն, ժանրային նկարագրի թելադրանքով, և խոսքի ամեն տեսակ առողջանության յուրահատկութիւններ է պահանջում: Հույն տեսաբանը ներկայացնում է հետաքրքիր մի շարք: «Զողբերգութիւն դիւցազնաբար վերձանեսցուք», — հանձնարարում է Թրակացին: Նույնը կրկնելով՝ Դավիթ Քերականը նախ պետք է բացատրի ողբերգության ծագումը («առ ի պաշտաւն առեալ Դիոնիսեայ ումեմն տուողի որթոյ») և ապա որոշ մանրամասներ հաղորդի «գիւցազնաբար»-ի վերաբերյալ. «պատմել ահաւորապէս և չքնաղ հանգոյն»... Հատուկ շեշտվում է այս բարձր ոճը երբեք չի ջեցնելու, «ձայն գոհակաց» չգարձնելու անհրաժեշտութիւնը: Ողբերգության հերոսները դուրսագուններ են, նրանց արարքներն են ներկայացվում, ուստի և հասարակ մահկանացուների ձայնով ու ոճով ողբերգութիւնները կատարել չի կարելի: Հետո Անանուն մեկնիչը պետք է բացատրեր նոխագերգութիւնը. «զողբերգութիւնս իւրեանց ի սկսանելն և կատարելն նոխաղաւք մեծարեալ լինէին, որք նուիրէին ձաւնէլալք Դեոնիսեայ, գտողի որթոյ»¹⁰: «Իսկ, ահա, ղկատակերգութիւնն աշխարհաւրէն» պետք է վերձանել, գա «խրատս և յանդիմանութիւն» է պարունակում, — և վերամբարձ ոճը անհարիւր է սրան: Ատեփանոս Սյունեցի մեկնիչը ավելի է կոնկրետացնելու «աշխարհաւրէնը». կատակերգութիւնն նյութը առնվում է «անարի»-ների, ծուլերի, «վատ կենցաղավարութիւն» ունեցողների կյանքից, ուստի պետք է «վերձանել» հեզական տոնով, նույնիսկ սուլոցով, անհաճո ձայներով, «որպէս ուսմիկքն սովորաբար ստեղծանեն առ այնոսիկ»¹¹: Դամբանականը «ուժգնակի» պետք է ասել, «զխանդաղատականն թուլակի», չափածո գործերը «քաջոլորակի» վերձանության են կարոտ, «քնարական քերդողութիւնն» ներդաշնակ: Պետք է խստորեն պահպանել այս կանոնները, հակառակ դեպքում վերձանողները «զքերդողացն արութիւնս տապալեն» և իրենց «ծիծաղելիս յարկացոցեն»: Հետագայում Վարդան Արևելցին մի կարևոր լրացում է ավելացնելու այս համակարգին: Առողջանութիւնը, խոսելու, ընթերցելու ոճը բնու-

9 Վ ա ղ ա ն Ա Ր և Ե Լ Գ Ի. Մեկնութիւն քերականի (այսուհետև՝ Վ ա ղ ա ն Ա Ր և Ե Լ Գ Ի). Երևան, 1972, էջ 74:

10 Արուեստ Դիոնիսեայ Քերականի..., էջ 128:

11 Նույն տեղում, էջ 193:

թագրում է մարգու անհատականությունը. «եւ բաժանես ըստ մարդոյ ոճոյն՝ եթէ գոռոզ է և եթէ ողոք»¹²:

Հեանորդները հետաքրքիր լրացումներով ու մանրամասներով աստիճանարար բացելու էին հիշյալ ժանրերի և դրանց ներկայացման առանձնահատկությունները¹³:

«Զրուցագրութիւն»-ը, ըստ «ներգոյս քերթողական եղանակս», երկրորդ «մասունքն» է: Հայկազյան բառարանի բացատրությամբ սա կարելի է հասկանալ իբրև «տրամարանութիւն», «տրամախօսութիւն» (Հ. II, էջ 753): Գ. Զահուկյանը այլ մեկնաբանություն է տալիս «Երկի մեջ Հանգիպող բանաստեղծական եղանակների բացատրություն»: Ըստ երևույթին երկու մեկնությունն էլ ընդունելի են. Դավիթ Քերականը, օրինակ, զգուշացնում է, թե խնդիրը չի հանգում «սովորական ինչ իսաւք»-ին, այլ կամ «զքերդողացն արարուած»-ների, կամ տվյալ հեղինակի դադափարների բացատրությանը:

Քերականության մյուս մասերը ճարտասանությանը վերաբերում են այս կամ այն չափով: Երրորդ «մասունքն», օրինակ («լեզուաց եւ հնագէտ պատմութեանց առձեռն բացատրութիւն»), ենթադրում է, ըստ Դավիթ Քերականի, «գիւրոյ լեզուին իսաւս եւ պատմութիւնս ինչ նախնեացն արարեալ լաւագոյնս համառօտապէս դիտել»¹⁴: Բարբառների և Հայրենի Հնագույն պատմության թեկուզ և համառոտ իմացությունը վարդապետին անհրաժեշտ է ընագրին առնչվող խնդիրները լուսարանել կարողանալու համար «իրրև հարցանիցի, դիւրաւ լուիցի»:

«Համեմատութեան տեղեկութիւն»-ը, իբրև «բառերի անալոգիկ ձևերի» (Գ. Զահուկյան) ընտրությամբ զրադվող ընագավառ, կարող է նպաստել վարդապետի բառապաշարի հարստացմանը:

Վերջին վեցերորդ «մասունքը» «դատումն քերդածաց»-ը, պերճախոսության համար ևս ամենակարևոր մասն է, քանի որ գաղափարական որոշակի գիրքերից վճիռ է կայացնում ղեղաբվեստական ստեղծագործությունների և մնացած տիպի ըուրը շարադրամքների վերաբերյալ: Նոր վարդապետության ջատագով Դավիթ Քերականի համար ևս «դատումն քերդացած»-ը «լաւագոյն է յամենեցուցն», որովհետև հանդում է հերձվածողների «ունայնարանութիւն» ու «աւտարոտի իառնուածն» բացահայտելու գերագույն խնդրին, որ նաև Հայ աստվածաբանության գերագույն խնդիրներից է:

Ստեփանոս Սյունեցի Մեկնիչը, որ քերականության ըուր մասերի իմացության գերագույն նպատակը հանգեցնում է «գեղեցկապէս» ընթերցելուն (բանավոր խոսքին), որով ժողովրդին լսելի են անում նախնիների և աստվածային խոսքն ու դորձը, այս վեցերորդ մասը կարևորում է իբրև

12 Վ ա ռ դ ա ն Ա ռ և Ե Լ Գ Ի, էջ 76:

13 «Դին աստուած ասի», ուրեմն՝ ղյուցազնաբարը աստվածաբար է նշանակում. երբ «Դիոնեսիոս աստուած ազգին» տիտանները սպանեցին, նաև «գոռոզածայն լային աստուածաբար և ասէին, թէ՛ «Զերդ գքեզ ո՞վ լինի» և կամ «ո՞վ լնու գքո տեղն»: «Եւ այդ է ղիւցազնաբարն՝ թէ՛ իմանաս»:

Կատակերդությունը ուսմիկների կյանքից է, ուստի այն ուսմիկորեն կարելի է վերաբրտադրել «առանց քերականության ասիլ» (Վ ա ռ դ ա ն Ա ռ և Ե Լ Գ Ի, էջ 78): Մյուս ժանրերի համար էլ ուշադրության արժանի լրացումներ անում է:

14 Արուեստ Դիոնիսեայ Քերականի..., էջ 85:

խոսքի (ներառյալ զեկարվեստականը) միջոց և եղանակ («զի ըստ սորին հրամանի ստեղծցի լսանն»): Պատահական չէ նման կարևոր լրացումը. դիտական և տեսական միտքը հասել է արդեն այն ընդհանրացման, որ «բարձրագույն է քերդողովիլն քան դքերականովիլն»¹⁵:

Թրակագու. քերականովյան թարգմանովյան մեկնությունները խթանում են ոչ միայն ճարտասանության, այլև արվեստի ու զրականությունից տեսության զարգացումը: Նկատիված է, որ մեկնարանողները ոչ միայն հայացքը են այս կամ այն դործը, այլև զրանք թարգմանելիս կատարել են հավելումներ, կրճատումներ, զրսերել են որոշակի վերաբերմունք՝ հավանություն են տվել, մերժել, լրացրել: «Թրակացու քերականության հայ թարգմանիչը ոչ միայն «ստրկորեն» չի ընդօրինակում ընդդիրը, այլ հանդես է բերում բավական աղատամիտ վերաբերմունք՝ կատարելով նրա մեջ իր համոզմունքներից և հայերենի առանձնահատկություններից բխող զանազան փոփոխություններ... Այս իմաստով թարգմանությունը ավելի շուտ փոխադրություն է, քան թարգմանություն»¹⁶:

Այսպես, ահա, թարգմանություններն ու դրանց մեկնությունները արդեն իսկ սկզբնավորում են հայ բանասիրության ամենատարբեր բնագավառները: Դավիթին հայանի են ճարտասանության երեք տեսակներ՝ «զուգահաւասար հատեալք ի սեռէ»՝ «ատենականաւն եւ բաղխոհականաւն եւ կցորդականաւն... յորոց եթէ ոչ ունիցի ոք զմի ի նոցանէ ոչ կատարյալ ասի ճարտասան»¹⁷: Ադոնցն առաջարկում է այս «ոչ»-երից հրժարվել, քանի որ հույների համար ճարտասանության այս երեք տեսակներից որևէ մեկին տիրապետելը բավական էր փառք և հռչակ ձեռք բերելու համար: Հիշենք, սակայն, որ Դավիթը կատարյալ էր համարում այն Քերականին, որը հավասարապես տիրապետում էր քերականության բոլոր վեց «մասունք»-ին:

Արվեստի բնութագրման ասպարեզում Մովսես քերականը առաջ է անցնում իր ժամանակակիցներից՝ արվեստի և բանականության փոխադարձ ազդեցությունից խնդրի դասական ըմբռնմամբ: Ըստ Մովսեսի, որ բանասիրության պնդմամբ նույն ինքը խորենացին է, «մտքերը», «հանճարեղ խորհուրդները» արվեստի աղբյուրն են ու ակունքները, և ընդհակառակը՝ արվեստն ինքն էլ է «աճեցուցիչ մտաց»: Ահա այսպես ընդլայնվում է արվեստը սերունդների փորձի ու հմտության արտահայտություն համարող թրակացու տեսակետը: «Քերդող է, որ զմասունս դիտէ բանին եւ ճանաչէ զգէմս խաւսիցն, զոր ինքն տեղեակն է լեզուին. զի քերումն ի վերայ ողորկութեան բանին ասացաւ, զի քերէ եւ սրբէ ըստ ամենայնի դատողական հրամանաց եւ բերէ ի ցանկութիւն լսողաց անրնդդիմադրելի բանիւք»¹⁸:

Վերևի պարբերությունից մեջ շատ էական է «եւ բերէ ի ցանկութիւն լսողաց անրնդդիմադրելի բանիւք» արտահայտությունը: Ընդդիվում է ոչ միայն քարոզչության բնույթը, այլև նրա նշանակությունը. քարոզչությունը

15 Նույն տեղում, էջ 191:

16 Գ. Ջ տ հ ու կ յ ա ն. նշվ. աշխ., էջ 61:

17 Արուեստ Դիոնիսեայ Քերականի..., էջ 84:

18 Նույն տեղում, էջ 159:

յունը, այլ կերպ՝ աստվածարանական հրապարակախոսությունը՝ «անընդ-
դիմադրելի ընդհանր» պետք է կարողանա ունենդիրների մտքերը ձևավորել
ցանկալի ուղղությամբ:

ВОПРОСЫ КРАСНОРЕЧИЯ В АРМЯНСКИХ ТОЛКОВАНИЯХ ГРАММАТИКИ ДИОНИСИЯ ФРАКИЙСКОГО

ԳԱՐՈՒՅԻ ԱՆԱՆՅԱՆ

Р е з ю м е

Необходимость укрепления христианства в значительной степени воз-
высила значение речи (устной и письменной). "Человек в триединстве совер-
шенен: душой, телом и словом, и если одно из них отсутствует – несовершен-
ен человек", – резюмирует Вардан Вардапет (XIII в.). На первый план высту-
пают методы усовершенствования устной и письменной речи. Сформиро-
вавшаяся в V в. армянская богословская публицистика прочно опиралась на
особенности греческого риторического искусства, не предавая при этом оте-
чественные традиции и ставя печать самобытности на усвоенном. Формирует-
ся целостная теория, которая в последующих веках развивается и обогащается.
В этом плане интересные материалы содержат армянские толкования грамма-
тики Дионисия Фракийского (170–90 гг. до н. э.). В них широко исследуются
способы и методы предъявления речи общественности (произношение, инто-
нация, мимика и жесты). Особый интерес представляют типы красноречия,
взаимодействие риторической речи и других наук, исследование целей пропо-
веди. Толкователь V в. Давид (по утверждению филологов, Давид Анахт), нап-
ример, считал, что цель оратора – силой слова "привести слушателей к единому
желанию".

THE RHETORIC ISSUES IN THE ARMENIAN INTERPRETATIONS OF THE GRAMMAR BY DIONYSIOS THRAX (THRAKATSI)

GARNIK ANANYAN

S u m m a r y

The necessity to strengthen the Christianity increased greatly the importance of the speech
(oral and written). A person is perfect with three things: spirit, body and speech. If one of these
lacks, the man appears to be imperfect, Vardan Vardapet (the 13th century) generalizes. The
improvement methods of the oral and written speech are pushed to the foreground. In these
conditions the role of rhetoric speech increases. The Armenian theological publicism established
in the 5th century was strongly based on the specific features of the Greek rhetoric art
individualizing the acquired knowledge and not ignoring national traditions. A complete theory
was developed which has been expanded and enriched during the following centuries. In that
sense the Armenian interpretations of the Grammar by Dionysios Thrax (Thrakatsi) (170-90 B.
C.) contain interesting materials: the methods and means of how to introduce the speech to the
general public are discussed thoroughly (pronunciation, sound intonation, mimics and gesture).
The research of the relationship between rethoric types: rethoric speech and other sciences, the
objective of the propaganda are of a special interest. For example, David, the 5th century
interpreter (David Anhaght–according to the philologists – G. A.) considered the aim of the orator
to be the creation of a common goal by means of speech.